

оцена Дучићевог песништва и данас стабилна. Доказ посвећености Ивана Негришорца јесу и преводи фрагмената дела на страним језицима, чиме он приближава читаоцу научне доприносе Пола Рикера, Алфреда Ејера, Билхелма Штекера и других. Када овакво дело препоручујемо пажњи читалачке јавности, увек постоји бојазан да ће то бити схваћено као фраза, а да ће књига, као што је најчешће и случај, остати ограничена на уске академске кругове. Студија о Дучићевој поезији обухвата не само једну поетику или један песнички опус већ и начине превазилажења негативитета стварности које човек данашњице, како делује, прихвата у великој мери дефетистички. При крају анализе једне песме Негришорца записује: „Макар шта је боље него ништа, а то је најчешћа логика човека суоченог са нихилистичком корозивношћу која под собом све разара!” Отпор нихилистичкој корозивности и непристајање на „макар шта” ни у тумачењу књижевности, представља највећу вредност ове студије и прегнућа Ивана Негришорца.

Мср Сања ПЕРИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
Докторске студије
sanjaperic3223@gmail.com

КРИВО ЈЕ (УНУТРАШЊЕ) МОРЕ

Даница Вукићевић, *Унутрашње море*, Нојзац, Нови Сад 2022

Сваке године крајем јануара, након новогодишњих, наступају *свечаности* око најпрестижнијег књижевног признања у Србији, које један њима посвећен програм симпатично именује „Постниновске чаролије”. Ријеч је о поступном обзнањивању ширег, затим ужег избора, разговора и текстовима о тој теми, најзад и проглашењу лауреата „наградe критике за роман године”. *НИН*-ова награда додјељује се читавих седам деценија и од самих почетака, што је својствено многим сличним институцијама, прате је небројене контроверзе. Међутим, у овом случају те контроверзе су јој, нарочито у последње вријеме, урушиле већ од старта климаво постављени, мада жилави углед, а успут за собом додатно повукле ка дну друштвено-културни значај књижевности, такође, одавно угрожен у овдашњој средини.

Прва *НИН*-ова награда додијељена је 1954. године Добрици Тосићу за роман *Корени*. Релативно је познато да је тада ускраћена могућност *Проклејој авлији* Ива Андрића да буде узета у обзир за ово признање,

будући да је то дјело Борислав Михајловић Михиз *дисквалификовао* својим иначе похвалним критичким написом, одређујући га као новелу. Михиз је био један од утемељивача награде, у својству сталног критичара *НИН*-а, гласила чију је *слободоумност* од будног партијског надзора бранио управо Ћосић. Ствар се данас углавном поима као далеки и безазлени ексцес, који се правда околностима ондашње идеолошке опресије и императива правовјерности, послушно поштованог са стрпљивошћу за повољније услове када ће награда растерећеније функционисати. Међутим, кроз читаву прву деценију ниже се промашај за промашајем, што је очито било политички дириговано и чиме је створена основа да се и данашња ситуација види, заправо, као континуитет, да не кажемо добра традиција.

Ако се само овлаш погледа првих десет годишта (1954–1964), упадљива је поразна чињеница да су пет награђених књига написали Добрица Ћосић (2) и Оскар Давичо (3). (Награда није додијељена 1959. Миодрагу Булатовићу за роман *Црвени ђеџао лећи ђрема небу*, што је још један знак изразито присутне аутоцензуре.) Остала овјенчана дјела потписују Мирко Божић, Александар Вучо, Бранко Ћопић, Радомир Константиновић и Мирослав Крлежа. Сва имена, дакле, више или мање повезана са влашћу: чланови партијске номенклатуре, бивши партизани, симпатизери, један Брозов интимус... Да би се јасније видјело о каквој је врсти критичарског гријеха ријеч, довољно је подсетити да су се, рецимо, 1957. године у најужем избору налазили *Прољећа Ивана Галеба* Владана Деснице и *Лелејска ђора* Михаила Лалића, антологјска дјела српске књижевности, која су у том тренутку остала иза данас потпуно заборављеног романа *Мршве јавке* Александра Вуча.

Упркос извјесним позитивним помацима током наредних декада, када су награђени *Дервиш и смрт* Меше Селимовића (1966), *Пешчаник* Данила Киша (1972), *Ујошреба човека* Александра Тишме (1976), *Хазарски речник* Милорада Павића (1984), *Судбина и коменџари* Радослава Петковића (1993) и неки други вриједни наслови вишедеценијске романсијерске продукције, знатан је број оних дјела која су жирији заобилазили, најчешће баш из идеолошких разлога. Поред Андрићевог и Булатовићевог, Десничиног и Лалићевог, међу награђенима је најочитије одсуство Милоша Црњанског са *Другом књигом Сеоба* (1962) и Драгослава Михаиловића са романом *Како су цвјетале џицке* (1968). (Јубиларна едиција Завода за уџбенике и наставна средства из 2004, поводом педесет година од оснивања, са десет најбољих награђених и десет најбољих ненаграђених романа, пружиће заинтересованом читаоцу више него рељефан приказ успона и падова *НИН*-овог књижевног признања.)

Стога је и последњих година, када се обновио и умножио низ пропуста, и када је након судске афере око романа *Пас и конџрабас* (2019) Саше Илића и бојкота награде од стране једне прилично хетерогене

групе писаца изгледало да се нема куд даље, изнова долазило до непријатних *изненађења*. Њих су, уз политички интонирану грају, пратила и огрешења о саме пропозиције. Тужени критичар Игор Перишић, који је неколико недеља пред проглашење *йѳологио* поменутог добитника разобличујући његово савршено уклапање у идеолошки пожељну матрицу „НВО реализма” (термин Слободана Антонића), изгубио је правни спор. Жири се за свој гаф наредне године искупљивао провјереним Светиславом Басаром и његовим *Конѳраендорфином* (2020), још једним паралитерарним наставком пишчеве националне митомахије, остајући пригушеније и безболније на истом идеолошком трагу. Међутим, након прошлогодишњег признања додијељеног Милени Марковић за *Децу* (2021) – вриједну књигу, али, ипак, уз сва генолошка натезања, књигу *йоезије* – овогодишња награда отишла је у руке Даници Вукићевић за *Унуѳрашње море* (2022), која је све друго само не *роман*.

Двије магичне ријечи савременог књижевнокритичког *дискурса* дјелимично су одговорне за описану ситуацију. То су *лирска йроза* и *ауѳофикција*. У последње вријеме, уколико једно дјело не садржи довољно параметара да буде класификовано као роман, што ће рећи, у најмању руку, да доноси иоле ухватљиву причу и јасно оцртане ликове, за њега је довољно изјавити да је у питању лирска проза – и приповиједна несолидност се волшебно претвара у ауторску интенцију. Ако се томе придружи неконтролисани уплив биографије у текст, онда се не ради о стваралачком немару, лијености, или напросто незналачкој неселективности пред умјетнички захваћеном грађом већ се говори о фамозној аутофикцији, као прози изразито обиљеженој садржајима ауторовог приватног живота. Обје ове појаве у пуној мјери репрезентује најновији награђени роман.

Књигу чине стихијски записи произвољних наслова и још произвољнијег садржаја, који су негдје на граници дневничке биљешке и стилске вјежбе; вербалних асоцирања и псеудопоетских варијација на спонтано надошле теме, и многих других приватних садржаја у микро-текстуалној форми, датих у лако замисливом низу. Ауторка као да из странице у страницу себи поставља лексиконска питања на која затим одговара у свој раскоши своје екстраваганције, претјеране вјере у *литерарносћ* свега што изађе испод њене руке, и апсолутне небриге за читаоца. Колекција ових фрагмената без икакве је јасно видљиве унутрашње везе и исто тако неповезаног односа према главном току књиге, чије би постојање и најтолерантнији поглед узалуд настојао да установи. Насумични узорак илуструје све карактеристике овог разбарушеног и немарног писма:

БЕЗ ИЗЛАЗА

Ни једно ни друго, тзв. наративност и тзв. радикална пракса не израњају из пенушаве светлости.

ЈЕСАМ ЛИ

Не сећам се да сам опрала руке. Сигурно сам опрала руке јер је то механичка ствар, условни рефлекс, ипак, чудно ми је што се не сећам да сам опрала руке.

НЕЖНОСТ

Ко је према коме нежан, хомосексуални муж који нетремице гледа у очи усамљену жену, мајка која негује пишу сина-бебе, одраз у огледалу који лови митисере.

СТАРОСТ

Она је загонетна и питање је да ли уопште постоји.

ОПРЕЧНО МИШЉЕЊЕ

Да је гледање телевизије штетно и лоше, или пак нимало није.

КАПЕТАН-МИША

Највећи трговац сољу и јеленским роговима на Балкану (30).

Овако се кроз цијелу књигу нижу и преплићу парапоетички искази, цртице о разноразним тривијалностима, сентенце доконог мишљења и испразне филозофеме, пресејане упадицама таутолошких записа, попут каквих исјечака из магазинских рубрика „занимљивости”. *Унућрашње море* највише личи на сваштару особењачких исповијести, на препознатљиву опсесију помног биљежења динамичног унутрашњег живота, да би се накнадно имао увид у своја рана духовна превирања. Са тим, наравно, нема никаквих проблема, све док се ова и сличне књиге уопште третирају као *леја књижевности*, а камоли као изданак врхунске литературе. *Унућрашње море* није чак ни некакав *антироман*, чиме би се кроз жанровски парадокс могла правдати одлука да буде узет у обзир за поменуту награду већ је ријеч о *антикњижевности*, несређеним пабирцима без икаквог реда и врло мало смисла, које свако има право да пише и објављује, да чита ко хоће и може, али да промовише као добру књижевност само онај ко је спреман на ризик сопственог професионалног угледа.

Кад се одвећ заплете у трице и кучине своје свакодневице, ауторкина омиљена дисциплина постају аутопоетичка оправдавања властитог *романсијерског* подухвата. Просвјетљујући *увиди* изливају се на папир у бескрајне експликације *зашио-ишием-овако*: „УВИД Живот има романескну структуру, дан има романескну структуру. Дневни романи. Сваки дан је – књига” (56). Нажалост, или на срећу, није. Живот нема романескну структуру, а још мање га има дан. Мерсоов живот посједује романескну структуру зато што се Ками потрудио да га таквим учини. Један Блумов дан постао је роман истом таквом заслугом Џојсовог напора и талента. Баналност наших живота и дана није ништа друго осим баналности и узалудни су покушаји ове нападне поетичке одрешитости да искупи сву силу рефлексивне празнине којом читаоца немилосрдно засипа. И о томе је списатељица рекла своју препознатљиво лапидарну и крајње искрену ријеч – „АКО ЋЕМО ПРАВО: Људи, ко вас јебе...” (142)

– каже се поштено и предовољно у лице свима који су издржали читање књиге до назначене странице. Од вјере да се литература на овакав начин, без икаквих скрупула и минимума самокритичности, сама од себе ствара, теже пада само спремност да се тој безобзирној умишљености изађе у сусрет и подастре пиједестал признања, које би свако дјело из ужег, па и ширег избора достојније, или барем прикладније понијело.

Пратити домаћу књижевну понуду и коментарисати је у оквиру еснафских кругова, у златном забрану стручно одређене интерпретативне заједнице, подношљиво је, па понекад и забавно, када је о овом и сличним изданцима савремене литературе ријеч. Култивисанији читаоци, такође, лако раздвајају жито од кукоља и препознају странпутице литерарних прегалаца и њихових критичарских промотера, како то проток времена беспштедно свједочи. Мучна је, међутим, помисао да ће неко млад ко тек открива свијет савремене прозе, а по природи ствари има повјерења у ауторитет награде попут *НИН*-ове, стицати увид и сазнања о актуелној продукцији преко оваквих наслова. То је можда највећа штета коју неповратно производе одлуке да се *Унутрашњем мору* и сличним *романима* додијељују и даље звучна признања. И писци и критичари имају далеко већу одговорност од оне какву им предочава ушушканост у представама о себи и свом раду. На то је још увијек могуће макар скренути пажњу, када се већ ствар у овој мјери закотрљала у погрешном смјеру.

Др Владан С. БАЈЧЕТА

Научни сарадник

Институт за књижевност и уметност, Београд

bajcet@yahoo.com

НА КИТАРАТА ВАСКО ПОПАТА

Радован Поповић, *Шик – као Поја: биографија Васка Поје*, Архив Војводине, Нови Сад 2022

У години изласка новог, прерађеног издања биографије Васка Попе, коју потписује најплоднији биограф наше данашњице Радован Поповић, српским интернетом одјекнуо је хит бугарске групе *Оркестър Камчия*, под називом *Комбайна-вџршачка*. Лик из ове песме, извесни Васко Жабата, за кратко време постао је културни феномен првог реда; вреди, на пример, истаћи журке на којима се *Васко Жабата* (како је песма код нас преименована) непрестано пуштао сат времена (!). Ово је занимљиво из више разлога: пре свега, није без основа идеја да текст – са својим надреализмом – представља посвету најпознатијем српском песнику, кога